

на епістемологічному пізнанні в постне-класичній філософсько-науковій парадигмі. Розглядаючи українознавство крізь призму епістемології та гносеології, вона акцентує увагу на епістемології українознавства, яка «на передній край висуває життєсвіт людини» (с. 50), а українознавча гуманітаристика розширює і змінює розуміння знання, його відношення до інформації в різних системах, можливості обґрунтування його соціального та культурного характеру. Система сучасних епістемологічних знань у царині українознавства є складним, багаторівневим утворенням (с. 52).

У дослідженні розкрито когнітивні репрезентації українознавчих знань: подано концептосферу українознавства, проаналізовано головні концепти педагогічного українознавства (кордоцентризм, ідентичність, родинність, батьківство). Запропоновано глибокі тлумачення термінів і понять у словнику,

що полегшить сприйняття монографії широкому колу читачів.

У післямові Т. Усатенко відзначає роль і значення епістемології для розуміння українознавчого знання в епоху інформаційного суспільства, слушно зазначає, що монографія відкриває простір для подальших досліджень різних аспектів глибинної проблеми епістемології українознавства.

Авторка писала монографію, використовуючи багату бібліографію. Цінність праці полягає в новому розумінні українознавства як системи епістемологічних знань про Україну і українство, яке, за умови введення у широку наукову й освітньо-виховну практику, здатне сформувати ідентичність української людини та утвердити суб'єктність держави в міжнародному просторі.

Тетяна АНТОНЮК

кандидат історичних наук, доцент,
докторант КНУ імені Тараса Шевченка

ЕКСПЕРТНА ДИСКУСІЯ «СТРАТЕГІЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ КРИМУ: ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ»

У результаті безпрецедентної у післявоєнній Європі збройної агресії Росія окупувала український Крим. Тим самим держава-агресор створила ще одне джерело нестабільності в світі, загрозу життєво важливим інтересам України в безпековій, економічній та гуманітарній сферах. Нова геополітична ситуація, в якій опинилася Україна, потребує серйозного осмислення в інтелектуальному середовищі. Повернення контролю над

півостровом є вкрай важливим для України. Водночас участь держави у процесі деокупації Криму на сьогоднішній день є недостатньою. Більше року минуло з того часу, як благодійний фонд «Майдан закордонних справ» опублікував свою стратегію повернення Криму Україні. Деякі пропозиції українська влада реалізувала. Зокрема, було закрито повітряний простір над анексованим півостровом, припинено залізничне сполучення

з материком. Однак досі діє закон про вільну економічну зону «Крим», не прийнятий закон про статус корінного народу – кримських татар, немає закону про колабораційну діяльність, який би дав можливість очистити управлінські структури Криму після його повернення тощо.

Широкий спектр проблем деокупації та реінтеграції південних територій України, в тому числі гуманітарні, економічні та військові аспекти цих процесів, було обговорено 9 жовтня 2015 р. у Науково-дослідному інституті українознавства в ході експертної дискусії на тему «Стратегія реінтеграції Криму: проблеми створення та перспективи реалізації».

Співорганізаторами заходу виступили Науково-дослідний інститут українознавства МОН України, благодійний фонд «Майдан закордонних справ», ДП «Кримський дім» та громадська організація «Таврійська гуманітарна платформа». Участь у заході взяли посадові особи та працівники Кабінету Міністрів

України, Адміністрації Президента України, Ради національної безпеки та оборони України та інших органів влади, фахівці НДІ українознавства МОН України, Інституту політичних та етнонаціональних досліджень НАН України, Національного інституту стратегічних досліджень, представники неурядових аналітичних центрів, органів самоврядування кримськотатарського народу, провідних організацій кримських переселенців та правозахисників. У роботі експертної дискусії взяв участь представник ОБСЄ Фернандо Ерера Інараха.

Модератори обговорення доктор історичних наук, завідувач відділу історичних студій НДІУ Павло Гай-Нижник та завідувач відділу з питань тимчасово окупованої території Адміністрації Президента України, координатор ГО «Таврійська гуманітарна платформа» Андрій Іванець окреслили основну мету заходу: з'ясувати реальний стан справ на шляху до повернення контролю України над тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим і міста

Севастополя та сприяти дієвим крокам державної влади з реалізації цього завдання.

З вітальними словами до учасників дискусії звернулися директор Науководослідного інституту українознавства кандидат історичних наук Богдан Галайко, директор ДП «Кримський дім» Олексій Скорик, заступник міністра освіти і науки України Андрій Гевко.

Співрозробник першого проекту «Стратегії повернення Криму» (2014 р.) заслужений економіст АР, член Правління БФ «Майдан закордонних справ» Андрій Клименко у доповіді «Перспективи повернення Криму в світлі нових геополітичних змін у світі» відзначив, що з часу розробки першого проекту влада почала здійснювати лише деякі кроки з наміченого, однак, на жаль, навіть ці заходи спізнюються у часі більш ніж на рік. Тим часом потрібно чітко усвідомити, що для відновлення контролю України над Кримом має стати фактом такий стан речей, коли Росія відмовиться від АРК, відмінить прийняті нею ж законодавчі акти та виведе свої війська з півострова. Наразі, щоб це сталося, необхідно або завдати РФ воєнної поразки, або ж дочекатися розпаду РФ як держави чи

перевороту державного керівництва в Кремлі. А. Клименко, зокрема, розповів про заміну окупантами населення в Криму, загрозу витіснення та нової депортації для кримськотатарського народу, необхідність протягом року створити умови для вивозу для навчання на материк молодих кримчан, оскільки інакше «ми їх втратимо».

Економічний експерт фонду «Майдан закордонних справ»

Юрій Смялянський у доповіді «Першочергові кроки з реінтеграції Криму» наголосив на важливості формування громадської думки в Криму щодо його неминучого повернення до складу України. Вирішальним чинником у цьому питанні є формулювання відповіді на те, яким Крим має бути після визволення. Відтак має бути розроблена нова кримська Конституція, яка була би прийнята Верховною Радою України, яка мала б стати орієнтиром для суспільства й інструментом у роботі нинішніх і майбутніх державних службовців. Крім того, для майбутньої реінтеграції Криму потрібна буде велика кількість фінансових ресурсів (відновлення господарської системи, ліквідація екологічних проблем тощо), а тому вже зараз у бюджеті України необхідно формувати відповідний резервний фонд. Не менш важливою є й боротьба за світогляд кримської молоді. На його думку, потрібно створити Кримський освітній центр (від дитсадка до вишу) на вільній території країни для кримських дітей та молоді. «З цієї молоді буде формуватися кадровий резерв для державних і муніципальних органів на деокупованій території», – вважає експерт. Разом з цим потрібно досить

жорстко поставитися до колаборантів-зрадників України з числа науковців, освітян, державних службовців, силових структур тощо, розробити й прийняти закон про колабораціонізм.

Представник Меджлісу кримськотатарського народу Ескендер Барієв, висвітлюючи проблему «Роль вчених, аналітиків та експертів у розробці Стратегії реінтеграції Криму в Україну», констатував відсутність скоординованої й продуманої державної політики з реінтеграції Криму. На його думку, вже зараз слід створити експертну групу з представників виконавчої влади, громадськості, вчених тощо для розробки стратегії державної політики України в цьому напрямку. Така стратегія має містити чіткі цілі, завдання, індикатори результатів і строки виконання планів. Орієнтовні результати мають бути зрозумілими не лише на материковій Україні й кримчанам, а й для міжнародного співтовариства. Е. Барієв принагідно передав учасникам зібрання вітання від голови Меджлісу кримськотатарського народу Рефата Чубарова.

Військовий експерт, полковник ЗСУ у відставці, член Союзу учасників миротворчих операцій Сергій Грабський

аргументовано довів відсутність у держави на сучасному етапі можливостей для визволення Криму шляхом повномасштабної військової операції. Експерт вважає, що стратегічна операція з відновлення контролю над Кримом повинна бути дзеркальною до російської, тобто поліцейсько-стабілізаційною, а не класичною військовою. Для цього у Збройних силах України є унікальні структури – підрозділи військово-цивільної взаємодії. На відновлення сил і засобів для ведення таких стратегічних операцій, на думку експерта, Україні потрібно 5–7 років інтенсивної праці.

На проблемах прав людини в контексті Стратегії реінтеграції Криму зосередила увагу голова Кримської правозахисної групи та Координаційної ради організацій вимушених переселенців з Криму Ольга Скрипник. Україна може вигідно відрізнятись від російської окупаційної влади, зазначила вона, в тому числі й цивілізованим дотриманням прав людини: в сфері освіти, безпеки, громадянських прав. Разом з цим права людини невід'ємні від відповідальності за свої вчинки. Злочини, здійснені окупаційними властями й колаборантами, мають бути відповідно задокументовані й передані на розгляд міжнародних судів.

Головний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України доктор політичних наук Олег Калакура зупинився на передумовах російської окупації Криму та шляхах вирішення багатопланового конфлікту на півострові. Експерт наголосив на відсутності жорсткого міжетнічного

конфлікту на півострові. На його думку, у Криму мав місце ціннісний конфлікт невеликої частини проросійськи налаштованих громадян проти України, які вітали вторгнення окупаційних підрозділів РФ. Для того ж, щоби на час повернення Крим став українським, потрібна комунікація з тими мешканцями Криму, які не підтримували окупацію, в тому числі й з етнічними росіянами, що дотримуються проукраїнського цивілізаційного вибору.

Політолог, керівник програм розвитку громадянського суспільства Українського незалежного центру політичних досліджень Юлія Тищенко виступила на тему «Етнополітичний аналіз Кримської кризи 2013 р.» й висловила переконання, що повернення Криму може бути здійснене тільки перемовинами. А отже, вже сьогодні потрібно розробити пакет пропозицій (і компромісів), які Україна могла б запропонувати. На привернення мешканців Криму в українську орбіту мають працювати запроваджені сприятливі в Україні умови в освіті, охороні здоров'я, соціальній політиці, оформленні документації, питаннях майна та ін.

Представник Українського інституту національної пам'яті Сергій Громенко закликав присутніх не перебільшувати можливості та прагнення державного апарату у справі підготовки та реалізації справи реінтеграції Криму в Україну. Недостатньо, зауважив доповідач, писати стратегії, громадянському суспільству, потрібно самим розробляти й лобювати ухвалення законодавцями необхідних нормативно-правових актів.

Член Координаційної ради громадських організацій переселенців з Криму, голова ГО «Кримський центр ділового

і культурного співробітництва «Український дім» Андрій Щекун додав, що громадськість зробила й робить чимало, потрібні законопроекти доносяться до державних чинників, однак увага з боку влади до нагальних питань щодо повернення Криму є недостатньою.

У свою чергу директор Науково-дослідного інституту українознавства кандидат історичних наук Богдан Галайко виголосив доповідь директора Недержавного аналітичного центру «Українські студії стратегічних досліджень», члена Комітету ВРУ (VII скликання) з питань національної безпеки і оборони Юрія Сиротюка на тему актуальних проблем повернення Криму та загроз у сфері національної безпеки та оборони.

В обговоренні доповідей та виступів взяли участь заступник міністра освіти і науки України Андрій Гевко, голова Кримської філії НТШ Петро Вольвач, завідувач відділу політичних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень Максим Паламарчук, представниця Національної академії державного управління при Президентові України Рена Марутян, в.о. прокурора АР Крим Назар Холодницький, головний спеціаліст Головного департаменту регіональної політики Адміністрації Президента України Альона Студенецька, експерт з питань Криму Максим Сидоренко, наукові співробітники Науково-дослідного інституту українознавства. Павло Гай-Нижник запропонував не припиняти розпочату конструктивну розмову та продовжувати роботу над актуальними питаннями під егідою Координаційного експертного центру з реінтеграції Криму й силами наявного експертного середовища розпочати працю з розробки проекту Національної

Стратегії реінтеграції Криму та проекту Закону «Про колабораціонізм». Учасниками дискусії такі пропозиції були одно-стайно підтримані.

За підсумками дискусії було погоджено текст «Звернення до органів державної влади України». У зверненні зазначається, що центральні органи влади України мають терміново розробити Стратегію реінтеграції Криму. Для України, вважають учасники експертної дискусії, завдання повернення контролю над тимчасово окупованою територією АР Крим і м. Севастополя є загально-національним. Свій вклад у його реалізацію мають зробити держава, вітчизняний бізнес та громадянське суспільство. Проте ключова роль у мобілізації внутрішніх ресурсів та міжнародних зусиль належить державній владі. На жаль, наголошено у зверненні, поки її зусилля з реінтеграції Криму не відповідають викликам часу. Необхідною умовою успішного повернення контролю над територіями АР Крим та м. Севастополя є ухвалення державою Стратегії реінтеграції Криму.

Учасники дискусії пропонують органам влади України при внесенні змін до Конституції України включити територію м. Севастополя у склад Автономної Республіки Крим, створити Фонд реінтеграції Криму з метою акумулювання фінансових ресурсів для відбудови економіки тимчасово окупованої території після її звільнення. А також наголошують на необхідності негайно скасувати Закон України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та особливості економічної діяльності на тимчасово окупованій території України та ухвалити закон про особливості економічної діяльності на тимчасово

окупованій території АР Крим та м. Севастополя.

У документі, окрім цього, йдеться про потребу розпочати заходи з опрацювання кадрової політики для звільненої території Криму, яка б, зокрема, передбачала ухвалення закону про колабораціонізм та створення кадрового резерву, переважно із народжених в АР Крим та м. Севастополі громадян України.

Варто відзначити високу мотивованість учасників заходу, їхню активність та культуру дискусії. Понад три години відбувався обмін думками. Весь цей час представники уряду та інших органів влади брали участь у дискусії або спостерігали за нею. Прикрим моментом стала відсутність на заході запрошених представників окремих органів влади, які мають спеціалізуватися на проблемах реінтеграції тимчасово окупованих територій, – Державної служби з питань АР Крим та м. Севастополя та Уповноваженого Кабміну України у справах АР Крим та м. Севастополя. Таке ставлення до заходів з обговорення ключових проблем реінтеграції Криму є глибоко помилковим, адже може сприйматися як підтвердження побоювань громадськості щодо недостатньої готовності до співпраці та компетентності діючого складу згаданих органів виконавчої влади.

За підсумками експертної дискусії планується видати її матеріали для розповсюдження в органах влади, наукових установах та серед зацікавлених структур громадянського суспільства.

Олег ЯРОШИНСЬКИЙ

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу історичних студій НДІУ